

علاقه‌مندی به تحصیل در رشته مامایی و عوامل مرتبط با آن در دانشجویان

دانشگاه‌های علوم پزشکی تهران

کتایون ارفعی*^۱ (M.Sc.)، صدیقه امیرعلی اکبری^۲ (M.Sc.)، دکتر حمید علوی‌مجد^۳ (Ph.D.)

۱- دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان- مربی گروه مامایی

۲- دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی- مربی گروه مامایی

۳- دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی- دکتری آمار زیستی

چکیده

مقدمه: از ابتدایی‌ترین لوازم و مقتضیات یادگیری علاقه و رغبت به آموزش است. در واقع علاقه مرکب از انگیزش و کنجکاوی است و فرد برانگیخته برای دستیابی به آگاهی‌های بیش‌تر و کسب موفقیت پافشاری و ممارست بیش‌تری خواهد کرد. لذا علاقه‌مندی فراگیران نسبت به رشته تحصیلی‌شان از عوامل مهم پیشرفت برنامه‌های آموزشی و نهایتاً بازدهی و مسئولیت‌پذیری آتی آنان می‌باشد و باید همواره به آن توجه کافی مبذول گردد. این مطالعه به‌منظور تعیین میزان علاقه‌مندی دانشجویان مامایی دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران نسبت به رشته تحصیلی‌شان در سال ۱۳۸۵ صورت گرفت.

مواد و روش‌ها: در این پژوهش توصیفی از روش نمونه‌گیری سرشماری استفاده شد و کلیه ۲۶۰ دانشجوی کارشناسی پیوسته مامایی پذیرفته شده در یکی از ۳ دانشگاه علوم پزشکی شهر تهران که در ترم‌های اول تا هشتم مشغول به تحصیل بودند وارد مطالعه شدند. ابزارگردآوری داده‌ها پرسش‌نامه بود، که در دو بخش مشخصات دموگرافیک و عوامل مرتبط با سنجش میزان علاقه‌مندی طراحی گردید. جهت تعیین اعتبار ابزار از روش اعتبار محتوی و برای پایایی آن از روش آزمون مجدد استفاده شد. داده‌ها با استفاده از آزمون‌های آماری کای اسکوار و ضریب هم‌بستگی اسپیرمن و نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج: یافته نشان داد که میزان علاقه‌مندی دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی‌شان پایین با میانگین امتیاز ۳۷/۵٪ بود و اغلب آنان (۸۰/۸٪) با علاقه اقدام به انتخاب رشته نکرده‌اند. مهم‌ترین عوامل مرتبط با گرایش دانشجویان نسبت به تحصیل در این رشته، مفید واقع شدن آن در تمام مراحل زندگی فردی و وجود تجربیات مهیج در حرفه مامایی بود. بین تحصیلات و شغل والدین، ترم تحصیلی و میزان علاقه‌مندی دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی‌شان ارتباطی دیده نشد.

نتیجه‌گیری: با توجه به اینکه فراگیران از علاقه کافی برای تحصیل در این رشته برخوردار نبودند و تنها ماهیت شغلی این حرفه مورد توجه دانشجویان بود می‌توان این‌گونه قضاوت کرد که ایشان حرفه آینده خود را چندان مطابق با نیازها و انتظارات‌شان ارزیابی نکرده و بدیهی است که عواقب سوء ناشی از این مسئله متوجه نظام آموزش مامایی و سیستم سلامت کشور خواهد بود. لذا متصدیان این گروه آموزشی باید با شناخت معضلاتی که منجر به عدم رغبت دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی‌شان می‌شود و با ارایه راه‌کارهای مؤثر برای حل آن‌ها موجبات ارتقاء آموزش، علاقه‌مندی و بازدهی آن‌ها را فراهم آورند. همچنین لزوم تجدید نظر در نحوه جذب دانشجو مطابق با نیازهای فردی و اجتماعی و در جهت حفظ منزلت افراد و مشاغل جهت جلوگیری از به هدر رفتن سرمایه‌های مادی و معنوی فرد و جامعه اساسی است.

واژه‌های کلیدی: علاقه‌مندی، رشته تحصیلی، مامایی

تاریخ پذیرش: ۸۶/۱۱/۲۰

تاریخ دریافت: ۸۶/۶/۲۸

*نویسنده مسئول: تهران- خیابان آیت...کاشانی- خیابان پیامبر- گلزار ۷- پلاک ۲۶.

تلفن: ۰۹۱۲۶۰۸۳۹۰۰، نمابر: ، E-mail: k.arfaie@yahoo.com

مقدمه

امروزه در جوامع مترقی تحصیل و یادگیری از اساسی‌ترین فعالیت‌های زندگی به‌شمار می‌رود و هر فردی باید ساعاتی از روز را به امر دانش‌اندوزی اختصاص دهد. چرا که بقا و دوام هر جامعه‌ای منوط به کسب اطلاعات و به‌کارگیری آن در زندگی می‌باشد (۱) این در حالی است که از ابتدایی‌ترین لوازم و مقتضیات یادگیری و کسب موفقیت، علاقه و رغبت به آموزش است. علاقه را می‌توان مرکب از کنجکاوی و انگیزش که در واقع نیروی مؤثر و محرک در انجام کار است دانست (۲) به‌عبارت دیگر علاقه نوعی انگیزه بالفعل است که موجب رجحان چیزی بر دیگری در حین تصمیم‌گیری می‌شود (۳). فرد برانگیخته برای شناسایی خود و محیط اطرافش به‌منظور دستیابی به آگاهی‌های بیشتر پافشاری و ممارست بیشتری خواهد کرد (۲).

علاقه به شغل و رشته تحصیلی، ریشه در عوامل مختلفی دارد و امروزه مطالعات زیادی در این زمینه انجام شده است. مقدم (۴) علاقه‌مندی را متأثر از میزان ارضای نیازهای واقعی افراد می‌داند. کارین و همکاران (۵) معتقد است که عوامل اقتصادی و اجتماعی از مهم‌ترین دلایل گرایش‌های شغلی و تحصیلی هستند. کلی (۶) علاقه‌مندی را ناشی از ارضای سائق‌های معنوی، مادی و اجتماعی می‌داند و به‌طور کلی باید گفت که علایق تحصیلی متأثر از عوامل فردی، اقتصادی، اجتماعی و تناسب محتوی با توانمندی‌ها و استعدادها مشخص دارد (۷) و از آن‌جا که تحصیل هرکس، برای احراز حرفه‌ای در آینده است و داشتن حرفه مناسب می‌تواند منبعی برای تأمین نیازهای فرد و جامعه، احترام به خویشان و سازگاری سالم باشد، لذا بدیهی است که تصدی در حرفی که مورد علاقه افراد نیست، باعث به‌وجود آمدن تنش، نگرانی، بیماری‌های جسمی و روحی و عدم تطابق اجتماعی و نهایتاً به هدر رفتن

سرمایه‌های مادی و معنوی خواهد شد (۸) که حتی گاهاً تمام روابط فرد را به‌طور مستقیم و غیرمستقیم تحت تأثیر قرار خواهد داد (۴) و این در حالی است که بر اساس نتایج حاصل از یک پژوهش شش ساله تنها ۱۳/۱۴ درصد از دانشجویان ایرانی به رشته تحصیلی خود علاقه‌مند بوده‌اند (۹). از آن‌جا که رشته مامایی از جمله رشته‌هایی است که به جهت تأمین سلامت اقشار آسیب‌پذیر جامعه (مادران و کودکان) از اهمیت ویژه‌ای در گروه‌های آموزشی برخوردار است (۱۰) و نهایتاً از فراگیران آن انتظار می‌رود که از حداکثر علم، آگاهی، مسئولیت‌پذیری در انجام وظایف خود برخوردار بوده و چنان‌چه لازمه هر حرفه‌ای است مهارت‌های مورد نیاز را در حد متعالی آن کسب نمایند و در برابر افراد و جامعه پاسخگو باشند (۱۱). بنابراین باید دارای تمایل و رغبت آموزشی لازم باشند. لذا بررسی علاقه‌مندی این گروه نسبت به رشته تحصیلی‌شان و عوامل مرتبط با آن یکی از اساسی‌ترین راه-کارهای ارزیابی آموزش مامایی است.

مواد و روش‌ها

در این پژوهش توصیفی از روش نمونه‌گیری سرشماری استفاده شد و کلیه ۲۶۰ دانشجوی کارشناسی پیوسته مامایی پذیرفته شده در دانشگاه‌های علوم پزشکی تهران، ایران و شهید بهشتی که در ترم‌های اول تا هشتم مشغول به تحصیل بودند وارد مطالعه شدند. ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه بود. در این پرسش‌نامه ۱۶ سؤال در مورد مشخصات فردی دانشجویان و ۲۲ گزینه در مورد عوامل مرتبط با سنجش میزان علاقه‌مندی نسبت به رشته تحصیلی (با در نظر داشتن عوامل فردی، اقتصادی، اجتماعی و ماهیت شغلی) و یک سؤال باز برای موارد احتمالی که از نظر محقق نادیده گرفته شده است، در نظر گرفته شد. جهت تعیین اعتبار ابزار از روش اعتبار محتوی و در تأیید پایایی آن از روش آزمون مجدد استفاده

گردید ($r=0/9$). در رتبه‌بندی گزینه‌ها از مقیاس لیکرت استفاده شد و پاسخ‌ها از هیچ با رتبه صفر تا پاسخ بسیار زیاد با رتبه ۴ طبقه‌بندی شدند و جهت وضوح بیشتر اعداد همه میانگین‌ها به حیطه‌ها بسط داده شده و در عدد ثابت ۲۵٪ ضرب گردید. محقق برای نمونه‌گیری در دانشجویان ترم‌های مختلف تحصیلی به کلیه دانشکده‌ها و مراکز کارآموزی بالینی مراجعه می‌نمود و پرسش‌نامه‌ها به صورت تک مرحله‌ای در اختیار واحدهای مورد پژوهش قرار گرفته و بعد از اخذ پاسخ جمع‌آوری گردید. به منظور دستیابی به نتایج از آزمون‌های آماری کای اسکوئر، ضریب هم‌بستگی اسپیرمن و نرم‌افزار SPSS استفاده شد.

نتایج

نتایج مطالعه نشان داد که اکثریت دانشجویان (۳۶/۹٪) در دانشگاه علوم پزشکی ایران و در ترم چهار (۲۷/۳٪) مشغول به تحصیل می‌باشند. هم‌چنین ۲۱۷ نفر مجرد (۸۴/۲٪) با میانگین سنی $20/8 \pm 1/7$ ، ۵۲/۶ درصد از خانواده کم درآمد (۱۳۱ نفر)، ساکن شهرها (۹۷/۲٪) خصوصاً شهرهای منطقه یک، ۱۱۳ نفر (۴۳/۵٪) دارای دیپلم تجربی، ۲۴۳ نفر (۹۳/۴٪) با میانگین معدل $18/2 \pm 1/5$ بوده و ۳۱/۹ درصد از شرکت‌کنندگان رشته مامایی را در اولویت ۱ تا ۲۰ انتخاب نموده‌اند، ۲۰۹ نفر از آن‌ها مادرانشان خانه‌دار (۸۰/۴٪) و پدران ۸۸ نفر آن‌ها کارکن مستقل بوده (۳۴/۲٪) و نهایتاً این‌که ۴۸/۸ درصد از پدران و ۵۶/۵ درصد از مادران دارای تحصیلات راهنمایی تا متوسطه بودند.

جدول ۱ رتبه و میانگین درصد نمره امتیاز دانشجویان مامایی را در خصوص مهم‌ترین عوامل مرتبط با علاقه‌مندی نسبت به رشته تحصیلی نشان می‌دهد. در این مورد مفید واقع شدن این رشته در زندگی فردی جزء مهم‌ترین عوامل علاقه‌مندی دانشجویان ذکر شده است. میزان علاقه دانشجویان به رشته مامایی در جدول ۲ بررسی شده است. نتایج این جدول نشان می‌دهد که اکثریت آن‌ها از علاقه کافی برای تحصیل در این رشته برخوردار نمی‌باشند (۸۰/۸٪). هم‌چنین ۱۵۱ نفر

از دانشجویان (۶۵/۷٪) قید کرده بودند که در صورت شرکت مجدد در آزمون سراسری رشته مامایی را انتخاب نخواهند کرد. کسب منزلت اجتماعی مناسب، با میانگین درصد امتیاز $47/5 \pm 14$ ، وجود بازار کار مناسب با میانگین درصد امتیاز $35/5 \pm 14$ ، وجود اوقات فراغت به میزان کافی با میانگین درصد امتیاز $33/9 \pm 22$ از جمله علل کم کردن گرایش دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی‌شان بود. بین اولویت انتخاب رشته، ترم تحصیلی و علاقه تحصیلی دانشجویان ارتباط معناداری ($P < 0/05$) وجود نداشت. ولی بین علاقه اولیه در انتخاب رشته و علاقه‌مندی تحصیلی دانشجویان هم‌بستگی معنی‌داری ($r=0/18$) وجود داشت. نزدیک به نیمی از دانشجویان ۱۲۵ نفر، ذکر کرده بودند که این رشته را برای تحصیل به دیگران معرفی نخواهند کرد و نهایتاً این‌که میانگین درصد امتیازدهی به میزان علاقه‌مندی نسبت به رشته تحصیلی در حد نامطلوب یعنی $37/5 \pm 52$ ارزیابی گردید.

جدول ۱- عوامل مرتبط با علاقه‌مندی دانشجویان مامایی نسبت به رشته تحصیلی بر حسب بیش‌ترین موارد

رتبه	موارد	انحراف معیار \pm میانگین
۱	مفید واقع شدن این رشته در زندگی فردی	$76/7 \pm 28/5$
۲	وجود تجربیات مهیج در حرفه مامایی	$72/4 \pm 24/0$
۳	علاقه به کار بالینی	$71/2 \pm 24/0$
۴	نزدیکی این رشته به رشته پزشکی	$69/4 \pm 30/8$
۵	روابط انسانی موجود در حرفه	$63/7 \pm 42/5$
۶	امکان تاسیس دفتر کار مستقل	$67/3 \pm 29/2$
۷	ارتباط انحصاری با قشر زنان و کودکان	$65/6 \pm 32/0$

جدول ۲- توزیع فراوانی دانشجویان در پاسخ به سؤال میزان علاقه در حین انتخاب رشته

میزان علاقه به رشته	تعداد	درصد
کم	۹۲	۳۵/۴
متوسط	۱۱۸	۴۵/۴
زیاد	۵۰	۱۹/۲

بحث

یافته‌ها نشان داد که مهم‌ترین عامل علاقه‌مندی دانشجویان مفید واقع شدن این رشته در زندگی فردی بود که این یافته با نتیجه مطالعه طهماسبی (۱۲) در مورد علل گرایش به رشته

برطبق نتایج این پژوهش، مهم‌ترین علل گرایش دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی‌شان متوجه ابعاد فردی و ماهیت حرفه‌ای است و ابعاد اقتصادی و اجتماعی و رفاهی آن نقشی خاصی را در تمایلات تحصیلی دانشجویان نداشته و حتی از عوامل نقصان دهنده رغبت آموزشی محسوب گردیدند. چرا که بازار کار حرفه‌ای و کسب منزلت متناسب اجتماعی و وجود اوقات فراغت از میانگین امتیاز خوبی برخوردار نبودند. در همین راستا کلی (۶) می‌نویسد: امروزه تحصیل، نه فقط برای ارضای نیازهای معنوی بلکه راهی به سوی آسایش بیش-تر، درآمدزا بودن و تأمین رفاه اجتماعی و ایجاد منابع مادی است. بدیهی است که اگر افراد در رشته‌ای تحصیل نمایند که امید چندانی به برآورده شدن خواسته‌ها و ساقیه‌های مختلف خود نداشته باشند، تمایل و انگیزه آنان برای یادگیری و آموزش مؤثر خدشه‌دار شده و مسئولیت‌پذیری و کارآیی آینده آنان تحت تأثیر قرار خواهد گرفت (۲). پس با توجه به این‌که بیش‌تر دانشجویان مامایی از علاقه لازم برای تحصیل در این رشته آموزشی برخوردار نبوده و آگاهی‌های مکتسبه در دوران تحصیل نیز تأثیری در گرایش‌های تحصیلی آنان نداشته است و پژوهش حسن‌زاده و همکاران (۱۳) در مورد عوامل مؤثر در انتخاب رشته دانشجویان پیراپزشکی نیز مبین همین نتایج بود. باید گفت که بر خلاف نقش تعیین‌کننده علاقه و رغبت در آموزش (۳، ۵ و ۱۴) و بر خلاف انتظارات موجود، تحصیل دانشجویان ما چندان بر اساس تمایلات و انتظارات فردی و متعاقباً تأمین نیازهای حال و آینده آنها نیست و با در نظر داشتن این اصل که دانشگاه باید بستر اصلی تدارک نیروی انسانی کار آمد جهت پیشرفت و برآورد نیازهای جامعه و ارتقاء تکنولوژی باشد و در این راستا دانشگاه‌های علوم پزشکی نقش ویژه‌ای را دارند (۱۵).

پرستاری انطباق داشت. لذا به نظر می‌رسد که دانشجویان اطلاعات علمی و عملی را که در سایه تحصیل در این رشته‌ها کسب می‌نمایند در زندگی شخصی خود مهم و کاربردی ارزیابی کرده و برای آن اهمیت ویژه‌ای قایل‌اند. وجود تجربیات مهیج در حین کار دومین عامل تمایل دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی‌شان بود. مطالعه کارین (۵) در مورد علل انتخاب رشته مامایی نیز مبین همین نتیجه بود. به این جهت به نظر می‌رسد که لحظه خارق‌العاده تولد نوزاد و کمک به مادر و شغف ناشی از آن برای فراگیران این رشته آموزشی به جهت ارضاء نیازهای معنوی و بعد عاطفی آن لذت بخش قلمداد گردیده و در رغبت آموزشی آنان بسیار تأثیرگذار است. علاقه به کار بالینی، نزدیکی این رشته به رشته پزشکی، روابط انسانی موجود در حرفه نیز از جمله علل علاقه‌مندی دانشجویان بود که این شواهد مطابق با یافته‌های مطالعات طهماسبی (۱۲)، کارین (۵) و اسکات و همکاران (۳) در مورد علل تأثیرگذار در گرایش‌های تحصیلی دانشجویان پیراپزشکی بود. لذا بدیهی است که دانشجویان این گروه‌های آموزشی حرفه آینده خود را به لحاظ فراهم آوردن امکان مساعدت به بیماران و خدمت به افراد نیازمند ارزشمند قلمداد می‌نمایند. که این یافته مبین نقش با ارزش بعد انسانی در تمایلات شغلی است که نیازمند تقویت هرچه بیش‌تر در جهت تعالی و شکوفایی آن است. هم‌چنین در این مطالعه امکان انجام کار به‌طور مستقل با میانگین $(29/2 \pm 67/3)$ از عوامل مورد توجه دانشجویان بود. که این نتیجه با نتایج بسیاری از مطالعات (۳، ۵ و ۶) هم‌خوانی داشت که مبین نقش استقلال حرفه‌ای در اولویت‌های انتخاب شغل و رشته تحصیلی است. چرا که امکان انجام کار به شکل انفرادی به لحاظ تنش‌زایی و مسئولیت کم‌تر نسبت به کار گروهی و نقش آن در پرورش استعدادها و خلاقیت افراد همواره مورد توجه بوده است. به‌طور کلی

6. Kelly A. Family background subject specialization and occupational recruitment of Scottish universities. *J Higher Educ* 2000; 105(2): 51- 54.
7. Suarez V, Shanklin C. Evaluation career values of dietetic students. *J Allied Health* 2004; 33 (1): 51- 54.
8. Cristiani TS, Rickey L. Counseling theory and practice, translated by Fallahy R, Hajilu M, Tehran: Roshd; 1381.p.40.
9. Higher education planning institution. Assessing motivating factors in choosing careers in universities students, *J Payam* 1381; 5(16):12. Persian.
10. Benett VR, Brown LK. Myles text book for midwives. 3th ed. Churchill: Livingston; 1999.
11. Ahmadi M, Aliakbari S, Jalalinia S. History Ethics and Laws in midwifery. 1st ed. Tehran: Afrang; 1381. Persian.
12. Tahmasebi S. Assessing and comparing suns and girls motivating factors in choosing nursing as a career at medical sciences universities of Tehran, [dissertation]. Nursing and midwifery faculty: Shaheed Beheshti Univ; 1371.Persian.
13. Hasanzadeh G, Javadi M, Heiidari M, Kaviani S. Assessing motivating factors in choosing careers in Gasvin universities students, proceeding of 1st congress of change management in medical education;1384; Tehran, Iran.p.45. Persian.
14. Mooniri M. Assessing motivating factors in choosing careers in some Iranian universities, [dissertation]. Psychology and education faculty: Tehran Univ; 1371. Persian.
15. Conley V. Curriculum and instruction in nursing. 1st ed. Boston: Little brown; 1979.

باید در سیستم جذب دانشجو تجدید نظر به عمل آمده و علاوه بر نمره آزمون سراسری، شرایط دیگری نیز مانند تمایلات، شرایط و نیازهای جامعه و فراگیران در نظر گرفته شود، تا عوارض ناخواسته ناشی از سوء مدیریت آموزشی متوجه سرمایه‌های مادی و معنوی افراد و اجتماع نگردد. در پایان به کلیه مسئولین آموزش مامایی پیشنهاد می‌شود که نهایت تلاش خود را در جهت حل معضلات این رشته و ارتقاء جایگاه واقعی آن به جهت نقش حساسش در نظام سلامت مبذول داشته و دانشجویان خود را با مسئولیت‌ها و توانمندی‌هایشان آشنا ساخته و زمینه‌های رشد و بالندگی هر چه بیش‌تر این رشته آموزشی را فراهم آورند.

تشکر و قدردانی

در پایان از کلیه اساتید، مسئولین واحد آموزش و دانشجویان مامایی دانشکده‌های پرستاری و مامایی ایران، تهران و شهید بهشتی که ما را در انجام این کار پژوهشی یاری نمودند تشکر و قدردانی می‌نمایم.

منابع

1. Arfaie K. Assessing motivating factors in choosing midwifery as a career at medical sciences universities of Tehran, [dissertation]. Nursing and midwifery faculty: Shaheed Beheshti Univ; 1384. Persian.
2. Fardanesh H. Educational technology. 16th ed. Tehran: Tehran University; 1383. Persian.
3. Scott I, Wright B, Brennis F, Berret p, McCaffrey I. Career choice of new medical students at tree Canadian universities: family medicine versus specialist medicine. *CMAJ* 2007; 53(11): 1956- 7.
4. Mogadem B. Psychology practice in education. 6th ed. Tehran: Seda and Sima; 1383.p.4. Persian.
5. Rognstad MK, Aasland O, Granum V. How do nursing students regard their future career? Career preferences in the post-modern society. *Nurse Educ Today* 2004; 24(7): 493- 500.